

HAR P
SANAT

KÂZIM KARABEKİR

CİHAN HARBİ
III
HARBİ NASIL İDARE ETTİK?
Akın Sipahioğlu

Harp Sanat©

www.harpsanat.com

kitap@matbumedya.com

0850 304 22 03

Yayıncı Sertifika No 28740

Genel Müdür: Emrah Çelik

Yayın Yönetmeni: Murat Şerefoglu

Editör: Akın Sipahioğlu

Son Okuma: Murat Şerefoglu

Mizanpaj Tasarım: Emir Tali

Kapak Tasarım: Efe Bozkurt

1. Basım, İstanbul, Eylül 2025

ISBN: 978-625-9664-10-1

Tilki Kitap Matbaa / İstanbul

Matbaa Sertifika No: 48138

"Harp Sanat Yayınevi tarafından baskıya hazırlanan eserlerin hukuki sorumluluğu tamamen yazara aittir."

KÂZIM KARABEKİR

CİHAN HARBİ
III
HARBİ NASIL İDARE ETTİK?

Giriş, Açıklama ve Notlarla Yayına Hazırlayan

Akın Sipahioğlu

İÇİNDEKİLER

Harp Sanat Yayınevinin Yayın Esasları	7
Yayınevinin Notu.....	7
KÂZİM KARABEKİR PAŞA'NIN KISA BİYOGRAFİSİ.....	9
YAYIMA HAZIRLAYANIN NOTU	11
BAŞLANGIÇ	13
ERZİNCAN VE ERZURUM'UN KURTULUŞU	16
KARLAR İÇİNDE BİR AY YOLCULUK	16
ERGANİ MADENLERİ.....	28
MADEN OCAKLARINI ZİYARETİM.....	32
HARPUT YOLUNDA	33
BULUTLARIN ÜSTÜNDE.....	34
ARAPKİR'E YÜRÜYÜŞ.....	38
ARAPKİR SOKAKLARINDA TATSIZ BİR DOLAŞMA	41
EĞİN YOLUNDA.....	44
EĞİN	47
YOLA DEVAM.....	50
ERZİNCAN'IN KURTULUŞU.....	55
HAREKET HAZIRLIĞI.....	60
ORDU KARARGÂHINDA	65
KARARGÂHIMA AVDET	67
ERZİNCAN HAREKETİ BAŞLIYOR.....	68
ERZİNCAN HALKINA YARDIM VE İLERİ HAREKET.....	82
BİR BASKIN YAPMAK İHTİYACI	86
ERZİNCAN HAREKETİ HAKKINDA	
BİR ECNEBİ ESERİNDEN.....	88
ERZİNCAN'IN FAHRİ HEMŞERİSİYİM.....	91
ERZURUM'UN KURTULUŞU.....	97
ENVER PAŞA BENİ KAFKASYA'YA	
GÖNDERMEK İSTİYOR.....	102

ERZURUM HAREKÂTINA DEVAM.....	105
CEPHEYE HAREKET	115
ERZURUM MEVKİ-İ MÜSTAHKEMİNE TAARRUZ.....	135
ORDU KUMANDANI İLE TELEFON	
MUHABERESİ-PEK ÇETİN BİR VAZİYET	138
ERZURUM KURTULUYOR.....	145
BİR RUS CASUSU	149
ERZURUM TARİHİ HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ	180
DİZİN.....	195

HARP SANAT YAYINEVİNİN YAYIN ESASLARI

Harp Sanat Yayınevi, şanlı Silahlı Kuvvetlerimizde yıllarca görev yapmış olan emekli bir subay tarafından ülkemizdeki askeri tarih çalışmalarına katkı sağlamak için 2021 yılında kurulmuştur. Bilimin ışığını rehber edinen Yayınevimiz, Atatürkçü bir çizgide, bağımsız yayıncılık faaliyetlerinde bulunmayı temel ilke edinmiştir. Yayınevimiz, yayımlayacağı nitelikli eserlerle ülkemizde askeri tarih alanında hissedilen eksikliği gidermeyi amaçlamaktadır.

Bilindiği üzere toplumların tarihi incelendiğinde askerlikle ilgili hususların siyasi, sosyal ve kültürel alanlara doğrudan veya dolaylı etkilerinden söz edildiği görülmektedir. Bu etkilerin tespit ve değerlendirmesinin, günümüze ve hatta geleceğe bakan yönlerinin ortaya konulmasının fert ve devlet ölçeğindeki gelişime önemli katkılar sağlayacağı üzerinde durulmaktadır.

Sosyal bilimlerde askerî konulara ağırlık veren çalışmalar, Birinci Dünya Savaşı sonrasında önem kazanmaya başlamıştır. Zamanla genel tarih araştırmaları içinde kendine özgü bir anlayışa dönüşerek askerî tarih adı altında toplanan bu alandaki çalışmalar, Batı'da XXI. yüzyılda büyük bir hız kazanmışsa da Türkçe literatürde ne yazık ki henüz arzu edilen seviyeye ulaşamamıştır.

Karakter ve kültür kodlarımızda var olan askerliğe ve ona dair çalışmalara ivme kazandırılarak bu alandaki eksikliğin nitelikli eserlerle giderilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Aksi hâlde bu boşluğun akademik olmayan, ideolojik birtakım amaçlarla, bilgi ve belgeye dayanmayan yorumlarla ve popülist eserlerle doldurulması başka sorunları da beraberinde getirecek, ortak tarih bilincinin oluşumuna zarar verebilecektir.

Yayınevi olarak bu bilinçle, imkânlarımız nispetinde faydalı çalışmalar ortaya koymayı arzu ediyoruz. Bu alandaki akademisyen ve yazarlarla koordineli çalışmalar yürüterek akademik, tarafsız ve güvenilir kaynaklardan oluşan yerli ve yabancı nitelikli eserlerle okuru buluşturmak istiyoruz. Kuramsal kaynaklardan edebî eserlere kadar geniş bir yelpazede yapacağımız yayınlarla, askerliği

meslek olarak benimseyenlerin yanında askerî tarihe ilgi duyan herkese hitap eden akademik ve edebî eserler ile başvuru koleksiyonu oluşturmaya çaba sarf edeceğiz.

Tarihin tozlu raflarında unutulmaya yüz tutmuş, sandıklarda kilitli kalan hatıraların, yazma eserlerin, baskısı tükenmiş kitapların; Yükseköğretim kurumlarında büyük emekler verilerek hazırlandıktan sonra atıl kalan değerli çalışmaların gün yüzüne çıkarılması için atacağımız adımlarla, bu türdeki yayınların ve disiplinler arası müşterek akademik çalışmaların artmasında teşvik edici bir rol üstlenmek istiyoruz.

Askerlik mesleğinin ilgi sahası içinde önemli bir yer tutan yönetim, liderlik, strateji ve organizasyon konularıyla yeni modellere ilham verecek çalışmaları okurla buluşturmayı da hedefliyoruz.

Askerî geleneklerin oluşturulması, geliştirilmesi ve sürdürülmesi amacıyla özellikle tarihe mal olmuş komutan ve stratejistlerin düşünce ve tecrübelerinin sonraki nesillere aktarılmasına hizmet edecek biyografi ve hatıratlarının yanında tenkit ve kritiklerini yayınlamayı amaçlıyoruz.

Harp tarihinin konuları dışında kalan ancak yazarı veya işlediği konu itibarıyla daha çok sosyal tarihin ve edebiyatın alanına giren eserlerin yayınlanmasının da önemli bir boşluğu dolduracağına inanıyoruz.

Her safhasını akademik bir titizlikle takip edeceğimiz, editörlük çalışmalarına önem vereceğimiz yayınlarımızda Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu'nda belirtilen esaslar çerçevesinde hareket edeceğiz.

Faydalı olabilmek niyet ve gayretiyle...

KÂZIM KARABEKİR PAŞA'NIN KISA BİYOGRAFİSİ

Kâzım Karabekir (1882-1948): Türk Asker ve Siyaset İnsanı, Baba mesleğini seçerek askerî öğrenim gördü. 1902'de Harbiye Mektebini, 1905'te Erkân-ı Harbiye Mektebini birincilikle bitirdi ve kurmay yüzbaşı olarak mezun oldu. Kurmay stajını Manastır'da 3'üncü Ordu emrinde tamamladı. 1907'de Enver Bey (Paşa) ile birlikte İttihat ve Terakki Cemiyetinin Manastır şubesini kurdu. 1909'da, 31 Mart isyanı çıkınca, Hareket Ordusunun 2'inci Tümen kurmay başkanı olarak isyanın bastırılmasında görev aldı. 1912'de binbaşı rütbesiyle Balkan Savaşı'na katıldı. 1914'te yarbaylığa, 1915'te albaylığa, 1918'de mirlivalığa yükseldi. Cihan Harbi'nde Çanakkale, Irak, Doğu Cephesi olmak üzere Fransız, İngiliz ve Rus birçok cephede bulundu. Erzincan ve Erzurum'u kurtaran 1'inci Kafkas Kolordusunun komutanlığını üstlendi. 1919'da Erzurum'daki 15'inci Kolordu komutanlığına atandı ve Millî Mücadele hareketine katılan ilk komutanlardan biri oldu. Erzurum Kongresi'nin düzenlenmesinde büyük emeği geçti. Millî Mücadele hareketi boyunca Edirne milletvekili ve Doğu Cephesi komutanı olarak görev yaptı. 1920'de, Ermenilerce işgal edilen toprakları geri aldıktan sonra, 31 Ekim 1920'de ferikliğe (kor-general) yükseltildi ve 2 Aralık 1920'de Ermenilerle Gümrü Antlaşması'nı imzaladı. Millî Mücadele hareketi başarıya ulaştıktan sonra Ankara'ya geldi ve 30 Ekim 1922'den başlayarak TBMM'nin çalışmalarına katıldı. Ordudaki görevlerinden izinli sayılan asker milletvekillerinin meclis veya ordudaki görevlerinden birini seçmeleri kararlaştırılınca, 24 Kasım 1924'te milletvekilliğini tercih ederek 1'inci Ordu komutanlığından ayrıldı. 9 Kasım 1924'te Halk Fırkasından istifa ederek 17 Kasım 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını kurdu ve bu partinin başkanlığına getirildi. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, 3 Haziran 1925'te hükûmetçe kapatılmasından sonra milletvekilliğini bağımsız olarak sürdürdü. 1926 yazında İzmir Suikastı nedeniyle ülkenin önde gelen muhalifleriyle birlikte İstiklal Mahkemesi'nde yargılandı ve beraat etti. 1 Mart 1927'de milletvekilliği sona erince ordu kadrosunda açığa alındı, aynı yıl 1 Kasım'da emekliye sevk edildi. Bu tarihten başlayarak, 12 yıl boyunca, İstanbul Erenköy'deki bugün müze olan köşkünde, siyasetin

dışında bir hayat sürdürdü ve anılarını kaleme aldı. 26 Ocak 1939'da yapılan ara seçimde yeniden İstanbul milletvekili oldu. 1946'da seçildiği TBMM başkanlığı görevindeyken Ankara'da vefat etti. [Kâzım Karabekir, *Hayatım*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2020; düzenlenmiştir.]

YAYIMA HAZIRLAYANIN NOTU

Kâzım Karabekir Paşa'nın “*Cihan Harbi'ni Nasıl İdare Ettik? Erzincan - Erzurum'un Kurtuluşu*” isimli eser için, 1939 yılında *Koşkun Basımevi* tarafından yayımlanan ilk baskısı esas alınmış ancak *Yeni Sabah* gazetesinde çıkan tefrika ile de karşılaştırma yapılmıştır.

Kâzım Karabekir, *Erzincan ve Erzurum'un Kurtuluşu* ile ilgili hatıralarını ilk olarak Hüseyin Cahid Yalçın'ın başyazar olduğu ve 1939 yılında yayım hayatına başlayan *Yeni Sabah* gazetesinde tefrika [yazı dizisi] hâlinde yayımlamıştır. Bu dizi 67 günde tamamlanmıştır. 6 Mart 1939, pazartesi günü başlayan hatıralar, 12 Mayıs 1939 tarihinde son bulmuştur. Birinci bölüm olan Erzincan kısmı 7 Nisan günü sona ermiş, 8 Nisan'da ara verilip 9 Nisan'da Erzurum kısmı ile tekrar yayımlanmaya başlanmıştır. Biz kitabı yeniden yayıma hazırlarken gazete basım tarihlerini de metnin ilgili yerlerine yerleştirdik. Tefrika esnasında da birçok imla hatası yaşanmış, genelde ertesi günkü nüshada “düzeltme” ve “müelliften özür dileme metinleri” yayımlanmıştır. Müellif maiyet subaylarına çektiği fotoğrafların orijinallerini gazete tefrikasında bolca kullanmıştır. Biz de bir kısım görselleri metne ekledik. 1939 kitap baskısı tefrika metnine göre biraz daha özenli olsa da yine birçok yazım hatası mevcuttur. Yeniden yayıma hazırlanırken şu hususlara dikkat edilmiştir:

Kitabın diline sadık kalınmış, sadeleştirme yapılmamış sadece günümüz okuru için anlaşılmayan kelimelerin karşılıkları köşeli parantez içerisinde verilmiştir. Kitabın ilk baskısında birçok baskı-dizgi vb. hataları bulunmaktadır. Bu hatalar elden geldiğince düzeltilmiş ve dipnotta belirtilmiştir. Latin harflerine geçişin sancıları olan 1939'lu yılların imlası gözden geçirilmiş, o günün şartlarında basım-yazım hataları düzeltilmiş, günümüz imlası tercih edilerek, TDK güncel yazım kuralları uygulanmıştır. Eski dildeki kelimeler için *Kubbealtı Dijital Sözlük* tercih edilmiştir. Hicri ve Rumi tarihlerin miladiye çevrilmesinde Türk Tarih Kurumu “dijital tarih çevirme kılavuzu” kullanılmıştır. Müellifin metin içinde yer alan açıklamaları () şeklinde verilmiş bir kısmı da dipnotlara aktarılmıştır. Hazırlayan tarafından eklenen sözcük

anlamları ve açıklamalar köşeli parantez [] ile gösterilmiştir. Yine Osmanlı son dönemi ve erken Cumhuriyet döneminde yabancı kelimelerin telaffuz edildiği [okunduğu / söylendiği] gibi yazımı korunup, kelimenin Latin alfabesindeki karşılığı / yazılışı köşeli parantez [] içinde belirtilmiştir. Kitabın sonunda yer alan *doğru-yanlış cetveli* listesinde belirtilen yeni kelime ve düzeltmeler metne dâhil edilmiş ve dipnotlarda ilgili açıklama yapılmıştır.

Eserin yeniden yayımını gerçekleştiren Harp Sanat Yayınevinin yönetici ve çalışanlarına teşekkür ederim.

Akın SİPAHİOĞLU,
İzmir, 05.05.2025

BAŞLANGIÇ

[Müellifin Önsözü]

Cihan Harbi hakkındaki üç ciltlik eserimi, yakında basılacak olan “Harbi Nasıl İdare Ettik?”, başlıklı üçüncü cildine; hacmini fazla büyütmemek için şarktaki ileri harekâtımızı kısaca yazdım. Fakat bu harekâtın tafsilatlıca [ayrıntılı] bilinmesi, tarihimiz için olduğu kadar yetişmekte olan gençlerimiz ve umumiyetle millî terbiyemiz için de çok faydalı olduğundan bunları da “Erzincan ve Erzurum’un Kurtuluşu”, “Sarıkamış, Kars ve Ötesi”, adları ile ayrıca birer kitap hâlinde neşretmeyi münasip [uygun] gördüm.

Cihan Harbi hakkındaki eserimin üçüncü cildinde tafsilatıyla görüleceği veçhile, kuvve-i seferiye kumandanlığı ile İstanbul’dan ayrıldıktan sonra kuvve-i seferiyemi Halep’te toplamıştım. Bağdat üzerinden İran’a hareket edeceğim sırada, Sarıkamış Felaketi dolayısıyla III. Ordu emrine verildim. Fakat bu aralık Irak ve Havalisi Kumandanı Süleyman Askerî Bey yaralanmış olduğundan “kumandayı almak üzere Bağdat’a hareket” emrini aldım ve bu suretle kuvve-i seferiyemden ayrılmış oldum. Posta arabası ile ve geceli gündüzlü devam eden seri [hızlı] bir yolculukla Bağdat’a yetiştim. Ancak o emirden vazgeçilmiş! Yeni bir emirle İstanbul’a çağrıldım; (Kartal-Pendik-Yakacak) mintikasında bulunan ve karargâhı Kartal’da olan 14’üncü Fırkanın kumandanlığına tayin olundum. Marmara ile -Şile civarında- Karadeniz sahillerinin tahkimi işini bitirdikten ve birkaç manevra da yaptıktan sonra kolordumuzla Uzunköprü üzerinden Çanakkale Cephesi’ne sevk olunduk. Kerevizdere’de Fransızlara karşı fırkamla [tümenimle] üç buçuk ay müdafaada bulundum. Buradan İstanbul’daki I. Ordu Erkânıharbiye Reisliğine alındım; az sonra Galicya’ya gidecek ordunun Erkânıharbiye Reisliğine tayin olundum. Fakat o sefer hakkındaki nokta-i nazarım [görüşüm] dolayısıyla bundan vazgeçildi; Irak’taki VI. Ordu Kumandanlığına tayin olunan Müşir Fon Der Goltz’un [Von Der Goltz] Erkânıharbiye Reisi olarak Irak’a gönderildim. Goltz Paşa’nın vefatından sonra ve Kûtül’amarenin sukutundan [düşmesinden] az önce orayı muhasara [kuşatma] vazifesi [görevi] de üzerinde bulunan XVIII.

Cihan Harbi'nde elimizde 1:200.000 metre mikyasındaki [ölçekteki] haritamız vardı. Eserin o haritadan takibi şüphesiz harekâtın inkişafını [safhalarını] ve arazinin vaziyetini kavramak bakımından daha faydalıdır. Bununla beraber, bilhassa ellerinde böyle bir harita bulunmayanlar için icap eden kro-kiler de konarak mütalaa ve takip kolaylaştırılmıştır.

ERZİNCAN VE ERZURUM'UN KURTULUŞU KARLAR İÇİNDE BİR AY YOLCULUK

Kafkas Cephesi'nde II. Kolordu Kumandanı idim. Karargâhım, Silvan'da bulunuyordu. Kolordunun müdafaa ettiği cephe, Van Gölü cenup mıntıkası: Bitlis-Muş-Murad Çayı-Palu şarkına kadar geniş bir saha idi. Cephemin harita mesafesi, kesirsiz [küsüratsız] hemen 250 kilometre kadar tutuyordu. Arızaları, girinti ve çıkıntıları ile bu mesafe, iki misline yakın yükselebilirdi. [*Yeni Sabah*, Sayı: 300, 6 Mart 1939, s. 5, Tefrika No: 1]

Van Gölü ile Karadeniz arasını iki ordu hâlinde toplanan dört kolordu ile tutuyorduk, en sağdaki benim kolordum idi.

1917 (1333) yılı Birinci Kânunun 18'inde [18 Aralık 1917'de] Ruslarla mütareke [ateşkes] imzalanmıştı. Cephelerde bir müddetten beri başlayan sükûnet, büsbütün teessüs etmiş bulunuyordu. Artık yüzlerle silahsız Rus askeri bizim tarafa çay içmeye geliyorlar ve bizimle dostluk kurmak istiyorlardı. Fakat bir ay evvel kar düşmüş ve bir karışı geçen bir yığın hâlinde yerleri kaplamış olduğundan iâşe işimiz günden güne daralıyordu. Bunun için bu türlü Rus dostluğu pek de hoşumuza gitmiyordu.

Daha evvel Van Gölü'nden itibaren Bitlis-Muş-Murad Cephesi'ni kâmilten teftiş etmiştim. Şimdi, sıra gittikçe daralan iâşe vaziyetimizi yakından görmeye ve icap eden tedbirleri almaya gelmişti. Artık geri mıntıklarımızdaki ambarlarımızı teftiş etmek, mahallî hükûmetlerin ve halkın hâlini görerek ona göre davranmak icap ediyordu.